

CONGREGATION
SHOMREI EMUNAH

WHAT MUST WE BELIEVE:
AN ANALYSIS OF RAMBAM'S
13 PRINCIPLES OF FAITH

PART I

MOTZEI SHABBOS PARSHAS VAYAKHEL
25 ADAR I 5675
MARCH 5, 2005

יגדל Exalted be the Living God* and praised,
 He exists — unbounded by time is His existence.
 He is One — and there is no unity like His Oneness.
 Inscrutable and infinite is His Oneness*
 He has no semblance of a body nor is He corporeal;*
 nor has His holiness any comparison.
 He preceded every being that was created —
 the First, and nothing precedes His precedence.
 Behold! He is Master of the universe* to every creature,
 He demonstrates His greatness and His sovereignty.
 He granted His flow of prophecy*
 to His treasured splendid people.
 In Israel none like Moses* arose again —
 a prophet who perceived His vision clearly.
 God gave His people a Torah of truth,*
 by means of His prophet, the most trusted of His household.
 God will never amend nor exchange His law
 for any other one, for all eternity.
 He scrutinizes and knows our hiddenmost secrets;
 He perceives a matter's outcome at its inception.
 He recompenses man with kindness according to his deed;
 He places evil on the wicked according to his wickedness.
 By the End of Days He will send our Messiah,
 to redeem those longing for His final salvation.
 God will revive the dead in His abundant kindness —
 Blessed forever is His praised Name.

יגדל אלהים חיי וְשֵׁתַּבַּח,
 אֶחָד וְאֵין יַחֲדֵי בִּיחּוּדוֹ,
 אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוֹף וְאֵינוּ גּוֹף,
 קִדְמוֹן לְכָל דְבָר אֲשֶׁר נִבְרָא,
 הֵנוּ אֲרוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצֵר,
 שֶׁפַע נְבוֹאָתוֹ נִתְּנוּ,
 לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁהִי עוֹד,
 תּוֹרַת אֱמֶת־נִתַּן לְעַמּוֹ אֵל,
 לֹא יִחְלִיף הָאֵל וְלֹא יִמִּיר דָּתוֹ,
 צוּפָה וְיוֹדֵעַ סִתְּרֵינוּ,
 גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעֻלוֹ,
 וְשֹׁלַח לְקֶץ הַיָּמִין מִשִּׁיחֵנוּ,
 מַתִּים יַחֲיֶה אֵל בְּרַב חֶסְדּוֹ,
 נִמְצָא וְאֵין עֵת אֵל מְצִיאֹתוֹ.
 נְעֻלָּם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחֲדוֹתוֹ.
 לֹא נַעֲרוּךְ אֱלֹוֵי קִרְשָׁתוֹ.
 רֵאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ.
 יוֹרֵה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ.
 אֵל אֲנָשִׁי סִגְלָתוֹ וְתַפְאָרְתוֹ.
 נִבְיָא וּמִבֵּית אֶת תְּמוּנָתוֹ.
 עַל יַד נְבִיאָו נֶאֱמַן בֵּיתוֹ.
 לְעוֹלָמִים לְזוּלָּתוֹ.
 מִבֵּית לְסוֹף דְבָר בְּקִרְמָתוֹ.
 נוֹתֵן לְרֶשַׁע רַע כְּרֶשַׁעְתוֹ.
 לְפָדוֹת מַחֲבִי קֶץ יְשׁוּעָתוֹ.
 בְּרוּךְ עַד־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ.

THE THIRTEEN PRINCIPLES OF FAITH

1. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, creates and guides all creatures, and that He alone makes, and will make everything.
2. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, is unique, and there is no uniqueness like His in a way, and that He alone is our God, Who was, Who is, and Who always will be.
3. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, is not physical and is not affected by physical phenomena, and that there is no comparison whatsoever to Him.
4. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, is the very first and the very last.
5. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name — to Him alone is it proper to pray and it is not proper to pray to any other.
6. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that all the words of the prophets are true.
7. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the prophecy of Moses our teacher, peace upon him, was true, and that he was the father of the prophets — both those who preceded him and those who followed him.
8. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the entire Torah now in our hands is the same one that was given to Moses, our teacher, peace be upon him.
9. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that this Torah will not be changed nor will there be another Torah from the Creator, Blessed is His Name.
10. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, knows all the deeds of human beings and their thoughts, as it is said, "He fashions their hearts all together, He comprehends all their deeds."
11. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that the Creator, Blessed is His Name, rewards with good those who observe His commandments, and punishes those who violate His commandments.
12. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith in the coming of the Messiah, and even though he may delay, nevertheless I anticipate every day that he will come.
13. **אֲנִי מֵאֲמִין** I believe with complete faith that there will be a resurrection of the dead whenever the wish emanates from the Creator, Blessed is His Name and exalted is His mention, forever and for all eternity.

שלשה עשר עקרים

1. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרָא וּמְנַהֵיג לְכָל הַבְּרִואִים, וְהוּא לְבַדּוֹ עֹשֶׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים.
2. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יַחֲדֵי וְאֵין יַחֲדוֹת כְּמוֹהוֹ בְּשׁוּם פְּנִים, וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ, הֵיחָה וְיֵהִיָּה.
3. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוּ גּוֹף, וְלֹא יִשְׁגּוּהוּ מִשִּׁינֵי הַגּוֹף, וְאֵין לוֹ שׁוּם דְּמִיוֹן כְּלָל.
4. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רֵאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן.
5. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רֵאוּי לְהִתְפַּלֵּל, וְאֵין לְזוּלָּתוֹ רֵאוּי לְהִתְפַּלֵּל.
6. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁכָּל דְּבָרֵי נְבִיאִים אֱמֶת.
7. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁנְּבוֹאֹת מִשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם הִיָּתָה אֱמֶתִית, וְשֶׁהוּא הֵיחָה אֵב לְנְבִיאִים, לְקוֹדְמִים לְפָנָיו וְלְבָאִים אַחֲרָיו.
8. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַמְצוּיָה עִתָּה בְּיַדֵּינוּ הִיא הַתּוֹנָה לְמִשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם.
9. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תִּהְיֶה מְחֻלַּפֶת וְלֹא תִּהְיֶה תּוֹרָה אַחֲרַת מֵאֵת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ.
10. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם וְכָל מַחֲשָׁבוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: הִיצֵר יַחַד לְבָבְךָ, הַמְבִין אֵל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם.
11. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו.
12. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, בְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ וְאַף עַל פִּי שִׁיתְמַהֲמָה, עִם כָּל זֶה אַחֲבָה לוֹ בְּכָל יוֹם שִׁבּוּא.
13. **אֲנִי מֵאֲמִין** בְּאִמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁתְּהִיָּה תְּחִילַת הַמַּתִּים בְּעַת שִׁיעוּלָה רְצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלָּה זְכָרוֹ לְעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים.

Rambam in Perush HaMishnah (Intro to Pesek)
Trans. M. Heller

למב"ס בניגונים (בקרנתו חסדק)

When all these foundations are perfectly understood and believed in by a person he enters the community of Israel and one is obligated to love and pity him and to act towards him in all the ways in which the Creator has commanded that one should act towards his brother, with love and fraternity. Even were he to commit every possible transgression, because of lust and because of being overpowered by the evil inclination, he will be punished according to his rebelliousness, but he has a portion [of the world to come]; he is one of the sinners of Israel. But if a man doubts any of these foundations, he leaves the community [of Israel], denies the fundamental, and is called a sectarian, *epikoros*, and one who 'cuts among the plantings'. One is required to hate him and destroy him. About such a person it was said, 'Do I not hate them, O Lord, who hate thee?' [Ps. 139: 21].

וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמתית. הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהבו ולחמול עליו וכל מה שצוה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחזה. ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העבירות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע, הרי הוא נענש לפי גודל מריו ויש לו חלק. והוא ממשעי ישראל. וכאשר יפקק אדם ביסוד מאלו היסודות הרי זה יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות. וחובה לשנותו ולהשמידו ועליו הוא אומר הלא משנאיך ה' אשנא וכו' יי.

Rabbi J. David Bleich, with perfect faith (1983) pp. 1-2

One widespread misconception concerning Judaism is the notion that Judaism is a religion which is not rooted in dogma. The view that Judaism has no dogmas originated with Moses Mendelssohn¹ and subsequently gained wide currency. In some circles this idea has been maintained with such vigor that it has been somewhat jocularly described as itself constituting the "dogma of dogmalessness." Nevertheless, even a superficial acquaintance with the classical works of Jewish philosophy is sufficient to dispel this misconceived notion. To be sure, membership in the community of Israel is not contingent upon a formal creedal affirmation. This, however, does not imply that members of the community of Israel are free to accept or to reject specific articles of faith. Birth as a Jew carries with it unrenounceable obligations and responsibilities, intellectual as well as ritual.

While great stress is placed upon fulfillment of commandments and performance of good deeds, it is a gross error to assume that this stress is accompanied by a diminution of obligations with regard to belief. It is certainly true that lessened concern with explication of the dogmas of Judaism was evidenced during certain periods of Jewish history. This, however, was the result of an unquestioning acceptance of basic principles of faith rather than of disparagement of the role of dogma. In some epochs formulations of essential beliefs were composed by foremost thinkers as a corrective measure designed to rectify this lack of attention; in other ages endeavors designed to explicate the dogmas of Judaism constituted a reaction to creedal formulations on the part of other religions.

The role of dogma as the fulcrum of Judaism was most dramatically highlighted by Maimonides. His *magnum opus*, the *Mishneh Torah*, is devoted to a codification of Jewish law. Yet the opening section of this work is entitled *Hilkhot Yesodei ha-Torah* ("Laws of the Foundations of the Torah") and includes a detailed presentation of Jewish belief together with unequivocal statements declaring acceptance of those beliefs to be binding upon all Jews. Dogma, then, does not stand apart from the normative demands of Judaism but is the *sine qua non* without which other values and practices are bereft of meaning. By incorporating this material in his *Mishneh Torah*, Maimonides demonstrated that basic philosophical beliefs are not simply matters of intellectual curiosity but constitute a branch of *Halakhah*. By placing them at the very beginning of this monumental work he demonstrated that they constitute the most fundamental area of Jewish law. In Judaism, profession of faith is certainly no less significant than overt actions. Contrary to the dictum of Moses Mendelssohn, Judaism imposes obligations not only with regard to action but with regard to religious belief as well.

משנה (סנהדרין יא)

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס') ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורס, רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו

Mishnah
Sanhedrin
(10:1)

All Israelites have a share in the world to come, as it states, 'Thy people are all righteous, they shall inherit the land for ever' [Isa. 60: 21]. But the following have no share in the world to come: he who says there is no resurrection taught in the Torah, that the Torah is not from heaven, and the *epikoros*. Rabbi Akiva says: 'Even he who reads in the external books, and he who whispers over a wound, saying, "I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the Lord that healeth thee" [Exod. 15: 26].' Abba Saul says: 'Even he who pronounces the name according to its letters.'

R. Bleich (p. 15-17)

The usual and most facile explanation of the considerations which prompted Maimonides' enumeration of these particular propositions is that he sought to delineate and emphasize those articles of faith which were most frequently subject to question and challenge in the historical period in which he lived. Thus, the doctrine of the unity of God had to be reiterated to counteract the polemics of Christians seeking to establish a scriptural basis for the doctrine of the Trinity; the supremacy of the prophecy of Moses needed to be underscored in order to emphasize the essential point of difference between Judaism and Islam. Formulation of the Thirteen Principles as a creed of faith served both a pedagogic and supportive function. It served to delineate and to teach beliefs which could not be renounced by a professing Jew. Publicization of the Thir-

This explanation has been offered independently by two such disparate personalities as Julius Guttmann, in his *Philosophies of Judaism*,³ and the late Rabbi Isaac Ze'ev Soloveichik, a prominent Talmudist popularly known as the *Brisker Rav*, in his unpublished lectures as recorded by his students.⁴ For Maimonides, knowledge—but knowledge of a very special nature—is man's highest perfection and bliss. This knowledge, or at least a measure or approximation of this knowledge, is also a necessary condition for achieving immortality of the soul. Maimonides (*Guide*, I, 70 and III, 27) accepts

This intellectualization of Judaism does not, however, serve to restrict immortality to a select few. There are certain simple and basic theological truths which in their simple formulation are not at all esoteric in nature. These truths can be recognized and comprehended by all, and, when affirmed, provide a degree of intellectual achievement sufficient to guarantee immortality.⁵ The Thirteen Principles, then, constitute the minimum degree of knowledge sufficient to assure a portion in the world-to-come. The profession, or better, the awareness without which profession is impossible, of these Thirteen Principles thus serves, so to speak, as the minimum entrance requirements for admission to the Heavenly Academy.

But not everyone has the intellectual prowess to examine these basic truths and to construct for himself the arguments, proofs, and conclusions which they entail. In order to guarantee that even those lacking contemplative power, as well as the intellectually lazy, may remain eligible for a portion in the world-to-come, an enumeration of the Thirteen Principles must be provided so that they may be affirmed by all. Once these principles have been formulated and presented in the form of a creed, it is no longer necessary for every individual to undertake an arduous and intellectually taxing process of derivation in order to arrive at truths which serve as a guarantee of immortality. The *Brisker Rav*

סימן ז'

כאמרי ישראל ענין עיקרם כתב שהרמב"ם יסד את האני מאמין, אולם לדעתו רק ענין הייב הוא כמנינו של הרמב"ם אבל העקרים בעצמם שונים הם אלה של הרמב"ם ולא רק שלא הרמב"ם יסד את האני מאמין, כי אם גם לא נתחבר על פי הרמב"ם, ויתכרר זה בהצנינו את עקרי הרמב"ם בעירוש המשניות לכנהררין פיק ה' נגד העקרים כאני מאמין.

בקיור הששי נאמר. אני מאמין שכל דברי נביאים אמרי והרמב"ם כתב. היסוד הששי הנביאות, והוא שירש אתם שיה מין האדם יצא בהם בעלי ספקים מבודות מקולות מאור ושלימות נדולה הפשוטות נכונות וכו', זה מקביל למה שנאמר בשיר יגדל ששק נבואתו נתנו אל אנשי כנעלנו והפארות, הנה הרמב"ם מונה לומר להאמין שיש נבואה ויש נביאים, והמושג הזה שונה הוא ססה שנאמר כאני מאמין שכל דברי נביאים אמת.

סכל זה כרוך שלא הרמב"ם יסד את האני מאמין ולא על פיו נכתב וכנראה נכתבו בזמנים שונים ובמסוימות שונים, וכל אחד מהם מצא לנחוץ להרים על גב אח אלה האמונות שהיו בקים החשוב שישתכחו מהם או שישתבשי בהם ספני הלחץ החיצוני והרדיפות של ספיצי אסינות אחרות.

כאני מאמין בעיקר השני הוסף שהוא לברו אפיקנו ה"י היה ויהי, שלא נאמר ביסוד השני להרמב"ם, וכן בעיקר הרביעי הוסף שהוא אהרין, שלא נאמר ביסוד הרביעי להרמב"ם. ואף שבדואו אמת הוא כמו שנאמר בהאני מאמין, אבל עכ"פ דיאים אמתנו מזה שלא נתחבר האני מאמין על פי הרמב"ם. בעיקר החמישי נאמר. ה"ו לברו ראוי להפליג ואין לנהלנו ראוי להפליג, והרמב"ם הוסף. לעכרו ולנהלו ולהודיע גדולתו ולקשות סבוהיו.

אני מאמין (אני מאמין)

אני מאמין (אני מאמין)

משי"כ בזה בחוברת בית יצחק, תשמ"ה עמ' קלא-קלב. והאחרונים הביאו שהארז"ל הקפיד מאד שלא לומר יגדל, וטעם קפידתו בזה לא הביאו. [ועיי מזה באורך בספרי הר"ר דוד קאהן, שליט"א, משאת כפי]. ושמעתי בשם רבנו שלומר המנון כזה הכולל בתוכו כל עיקרי האמונה יש בו משום חוקות עכו"ם, כנ"ל, שכן נהוג בתפילה אצל הקאטולים, שאומרים את הקטעעקזם לחזור בפה על כל עיקרי אמונתם.

עוד אמרתי לעורך בזה אחביי על ענין נשגב, והוא כידוע ספנתו שהנחנו הקדמונים לומר בכל יום אחר התפלה. את הייב עיקרי הדת. נחם ייב אני מאמין. שענין זה מיוסד על מאמר חז"ל (פסוק י"ג), בא חכיק והעמידן על אחת, דכתיב: וצדיק באמתתו יחי, וע"כ בימינו אלה, שהאמונה נתרוססרה בעוה"ר, מצוה רבה על כל אחד ואחד להתחזק בזה ולאמר אותם בכל יום אחר התפלה, כמו שנהנו אבותינו מלפנים.

רמב"ם וראב"ד (הל' תשובה פ"ג ה"ז)

חמשה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הן שנים או יותר, והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה, וכן האומר שאינו לברו הראשון וצור לכל, וכן העובד כוכב או מזל וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים כל אחד מחמשה אלו הוא מין. /השגת הראב"ד/ והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה. א"א ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות, עכ"ל. והתירוץ בזה דאם אמנם נכונים דברי הראב"ד שאין הם אשמים בטעותם אבל סוף כל סוף ינעב"ך א אפיקורס איז אויך א אפיקורס, והיינו שאין טענת אנוס ושוגג באמונה, ואע"פ שהוא מסכן באפיקורסתו הוא ג"כ אפיקורוס. (הגרי"ז בשם הגר"ח, חוברת שערי תורה).

הנהגה ידועה
18 (1842)
ר"ר קד"ש

ויאמינו בה'. יש לדעת כי באמונה אין טענת שוגג ואנוס, דהנה כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ז): חמשה הן הנקראין מינים וכו' והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה, וכתב הראב"ד שם: א"א ולמה קרא לזה מין וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות, עכ"ל. והתירוץ בזה דאם אמנם נכונים דברי הראב"ד שאין הם אשמים בטעותם אבל סוף כל סוף ינעב"ך א אפיקורס איז אויך א אפיקורס, והיינו שאין טענת אנוס ושוגג באמונה, ואע"פ שהוא מסכן באפיקורסתו הוא ג"כ אפיקורוס. (הגרי"ז בשם הגר"ח, חוברת שערי תורה).

בבשרה לא שייך שיגדל מה שיש
מאמין יחיד לחיות בכלל ישראל בלא
אמונה
כתב שגדולים וטובים טעו בזה מפני האגדות המשבשות הדעות. ושמעתי בשם
ב' מו"ד הגר"ח הלוי זצ"ל מבריסק ברעת הרמב"ם כי בפפידה לא שייך שיגד
הוא מ"מ אינו מאמין יחיד להיות בכלל ישראל בלא אמונה, ואומרים משמו
כה"ל "דער וואס איז נעב"ך אן אפיקורוס איז אויך אן אפיקורוס", ולכאורה
דבריו מוכרחין שהרי כל הבורחים וכל עיבדי ע"ז הם מופעק. ואין לך מופעה
יותר מהמקריב בנו למולך הוא חייב מיתה. אבל קשה דהא תינוק המוטל
בעריסה נ"כ אין לו אמונה, ומ"מ הוא בכלל ישראל, ותינוק שנשבע לבין
העכו"ם מביא קרבן על שגתו, אין דינו כמוסר (שבת ס"ט), ומיכח דאנוס
דחמנא פטרי' גם בתסרוך אמונה.

קאפל
מ/א/מ
אגדלן אומין
ג"ח
(מגדלן חסדא, 1842)
א"י

have been presented earlier. Maimonides' view was succinctly paraphrased by R. Chaim Soloveichik of Brisk in the pithy Yiddish comment, "*Nebach an apikores iz ober oich an apikores—a heretic by misadventure is a heretic nonetheless.*" The position that extenuating factors do not mitigate the onus of heresy can best be understood in light of the comments made in the introductory section with regard to Maimonides' view of the world-to-come. The eternal bliss associated with the world-to-come is not bestowed as a reward or withheld as a form of punishment but is the culmination of a process of intellectual perfection. The heretic has failed in this task and, regardless of his degree of culpability, has not attained the perfection required to enjoy "the splendor of the Shekhinah." The situation is crudely analogous to that of the student who fails to master algebra through no fault of his own and must then be refused permission to enroll in a calculus course. Such denial is not by way of punishment, but an assessment of the fact that one who has not mastered the rudiments of a subject cannot profit from advanced instruction in that discipline.

R. Bleich
(p. 179-180)

ספר העיקרים (מאמר ראשון פרק ב')

אבל מי שהוא מחזיק בתורת משה ומאמין בעקריה, וכשבא לחקור על זה מצד השכל והבנת הפסוקים הטהו העיון לומר שאחד מן העקרים הוא על דרך אחרת ולא כפי המובן בתחלת הדעת, או הטהו העיון להכחיש העקר ההוא להיותו חושב שאיננו דעת בריא תכריח התורה להאמינו, או יחשוב במה שהוא עקר שאיננו עקר ויאמין אותו כשאר האמונות שבאו בתורה שאינם עקרים, או יאמין אי זו אמונה בנס מנסי התורה להיותו חושב שאיננו מכחיש בזה שום אמונה מן האמונות שיחויב להאמין מצד התורה, אין זה כופר, אבל הוא בכלל חכמי ישראל וחסידיהם, אף על פי שהוא טועה בעיונו, והוא חוטא בשוגג וצריך כפרה ...

וגדולה מזו כתב הראב"ד ז"ל שאפילו המבין עקר מעקרי התורה בחלוף האמת מפני שהוא טועה בעיונו אין ראוי לקראו מין, שכך כתב בספר ההשגות על מה שכתב הרמב"ם ז"ל שהאומר שהשם יתברך הוא גוף הוא מין, וכתב עליו הראב"ד ז"ל אמר אברהם אף על פי שעקר האמונה כן הוא, המאמין היותו גוף מצד תפיסתו לשונות הפסוקים והמדרשות כפשטן, אין ראוי לקרותו מין, עד כאן לשונו.

שו"ת רדב"ז (חלק ד סימן קפז)

(אלף רנה) על ששאלת על ענין הדורש אשר דרש ברבים שישראל היו חושבים שמרע"ה היה אלוה ... ולא עדיף האי ממי שטועה באחד מעיקרי הדת מחמת עיונו הנפסד שלא נקרא בשביל זה כופר. והרי הלל היה אדם גדול וטעה באחד מעיקרי הדת שאמר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו. ומפני זה הטעות לא חשבוהו כופר ח"ו דאם לא כן איך היו אומרים שמועה משמו. והטעם מבואר כיון שאין כפירתו אלא מפני שחושב שמה שעלה בעיונו אמת ואם כן אנוס הוא ופטור. אף הכא נמי טועה בעיונו הוא

ולענין דינא. דע. שאע"פ שאיסור גמור וחולי רע הוא. אפי' מי שמסתמך ומהרת על דברי האמונה השלמה, מ"מ לא מצינו שדנו חז"ל דין אפיקורוס, כ"א על הכופר. דהיינו המחליט בהיפוך. והתחלטה של ההיפוך אי"א שתמצא כלל בישראל בין שום אדם שלא יהי' רשע גמור ומשקר במידה. כי הרשעה היותר גדולה לא

אזרח
הרא"י
(ח"א)
(ז"ב)